

Dr hab. Piotr Duchliński, Prof. AIK
Katedra Etyki Ogólnej i Stosowanej
Instytut Filozofii
Akademia Ignatianum w Krakowie

Kraków.1.09.2020.

Recenzja rozprawy doktorskiej autorstwa mgr Joanny Budke pt., *Od sensu do odpowiedzialności. Moralny wymiar logoterapii i logoteorii Viktora Emila Frankla*, Lublin 2020, napisanej na seminarium naukowym pod kierunkiem ks. dr hab. Alfreda Marka Wierzbickiego, Prof. KUL.

Uwaga ogólna

Niniejszą recenzję przedkładam w odpowiedzi na pismo Dyrektora Instytutu Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II Prof. dr hab. Piotra Kulickiego, w którym poinformowano mnie, że Rada Instytutu Filozofii wyznaczyła mnie na recenzenta w przewodzie doktorskim Pani mgr Joanny Budke.

Pani mgr Joanna Budke przygotowała rozprawę doktorską, która zakresowo mieści się w obszarze nauk humanistycznych w dyscyplinie filozofia. W dysertacji poruszane są także zagadnienia, które przedmiotowo należą do obszaru nauk społecznych, tj. do psychologii.

Ogólna charakterystyka rozprawy

Strukturalnie rozprawa liczy 208 stron, została podzielona na wstęp, 4 rozdziały, zakończenie i bibliografię przedmiotową. We wstępie autorka przedstawia racje uzasadniające wybór tematu oraz cele badawcze. Pisze, że tytuł pracy został „zainspirowany kierunkiem naukowego rozwoju wiedeńskiego psychoterapeuty” (s. 13). Pisze też, że kontynuuje badania nad myślą Frankla, które w minionych latach były intensywnie prowadzone na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, zwłaszcza przez psychologów. Jako główny cel pracy doktorantka wskazuje „przedstawienie rozumienia moralności przez Frankla, która wydaje się wyrastać ze zderzenia ze sobą sensu i odpowiedzialności” (s.15).

W dalszej kolejności cel tej uszczegóławia pisząc, że „celem pracy jest próba rekonstrukcji franklowskiej koncepcji wychowania odnoszącej się do idei osobowego dojrzewania człowieka przez odpowiedzialność (s. 15).

Swoje analizy mgr Budke prezentuje w 4 rozdziałach. Rozdział pierwszy ma charakter historyczny. Autorka opisuje w nim rozwój logoterapii i logoteorii. Wskazuje też na szereg psychologicznych i społecznych uwarunkowań, które zadecydowały o takim a nie innym kształcie rozwijanej przez Frankla psychoterapii. W rozdziale drugim znajdujemy przedstawioną rekonstrukcję franklowskiej koncepcji człowieka. Autorka zasadniczo koncentruje się na problematyce rozumienia bytu osobowego raz przysługujących mu atrybutów. W rozdziale trzecim wprowadza czytelnika w arkana założeń aksjologicznych, które Frankl przyjmował jako fundament dla rozwijanej logoterapii i logoteorii. Natomiast rozdział czwarty wieńczy analizy dotyczące problematyki wychowania. Można powiedzieć, że rozdział ten to tak naprawdę jądro całej pracy, gdyż autorce chodziło przede wszystkim o to aby pokazać właśnie ów wychowawczy aspekt psychoterapii Frankla. I wreszcie mamy zakończenie, w którym autorka próbuje podsumować przedstawione w poszczególnych rozdziałach rekonstrukcje.

Przedmiotem analiz doktorantki są teksty (książki i artykuły) Viktora Emila Frankla pochodzące z różnych okresów jego twórczości, jak również opracowania (aprobujące i krytyczne) komentatorów analizujących poglądy wiedeńskiego psychiatry. Przedstawione analizy to streszczenia i parafrazy poglądów Frankla wspomagane przez zabiegi objaśniania określonych terminów. W pracy zdecydowanie dominują analizy przedmiotowe, w które wplecione zostały w mniej lub bardziej rozbudowane komentarze metapredmiotowe zamieszczone przeważnie w podsumowaniach i okazjonalnie przypisach. W przekonaniu doktorantki napisana rozprawa nie ma waloru historycznego, ale dotyka bardzo aktualnych problemów, które wiążą się z filozoficznymi podstawami psychologii i psychoterapii. Zagadnienia te są przedmiotem zaawansowanych dyskusji, które od wielu już lat toczą się w polskim środowisku psychologów, etyków i bioetyków.

Walory rozprawy

Lektura rozprawy nasuwa następujące walory, które uzasadniają tezę, że w przypadku rozprawy doktorskiej mgr Joanny Budke mamy do czynienia z badaniami naukowymi wnoszącymi istotny wkład w rozwój dyscypliny naukowej

jaka jest filozofia.

1. Doktorantka zasadnie wskazuje na konieczność opracowania moralnych aspektów psychoterapii Frankla. Słusznie podkreśla, że każda psychoterapia implikuje określone problemy moralne, które krystalizują się w relacji terapeuta – pacjent.

2. Słusznie wskazuje, że psychoterapia nie może (a szerzej też i psychologia) obyć się bez przyjęcia jakiegoś filozoficznego obrazu świata, w którym kluczową rolę odgrywałyby przesłanki antropologiczne i metafizyczne. W sposób szczególny kluczowe jest opracowanie koncepcji osoby i natury.

3. Słusznie wskazuje na konieczność przyjęcia określonej etyki i aksjologii, które determinowałyby podstawowe cele psychoterapii.

4. Za zasadne uznaję niewielkie próby porównywania poglądów Frankla z poglądami Wojtyły czy Inagarden. Autorka słusznie zauważa podobieństwa i różnice zachodzące między tymi myślicielami.

5. Generalnie rzecz ujmując, doktorantka poprawnie zrekonstruowała poglądy V. Franka. Uczyniła to w sposób skrupulatny, wyważony. Zdołała odsłonić konteksty kształtujące jego poglądy, wydobyla z jego testów szereg tez filozoficznych (zwłaszcza antropologicznych i aksjologicznych), pokazała w jaki sposób determinują one konkretne rozstrzygnięcia teoretyczne w obszarze psychologii i psychoterapii. Uważam, że doktorantka wykazała się dobrymi umiejętnościami rekonstrukcji poglądów filozoficznych ukrytych w koncepcjach psychologii i psychoterapii.

6. Język pracy jest zasadniczo jasny i klarowny. Praca została napisana dobrą polszczyzną. Język pracy jest teoretycznie zaawansowany, miejscami przybiera formę specjalistycznego żargonu. To pokazuje, że doktoranta bardzo dobrze opanował język filozoficzny i technikę pisania prac dyplomowych z zakresu filozofii.

7. Autorka dobrze panuje nad prowadzoną logiką wywodu. Zaletą pracy jest to, że jej autorka starała się w miarę precyzyjnie definiować omawiane kategorie pojęciowe. Praca nie jest także przecytowana. Doktorantka umiejętnie wkomponowuje cytaty w prowadzoną narrację. Posiada dobre umiejętności parafrazowania i streszczania tekstów.

8. Zaletą pracy jest względny krytycyzm. Świadczy on o pewnej samodzielności badawczej doktorantki. Autorka nie tylko biernie referuje poglądy

Frankla ale też krytycznie się do nich odnosi. Formułuje szereg trafnych uwag krytycznych, w niektórych miejscach podejmuje zasadną polemikę, słusznie wskazuje na metodologiczne niedopracowanie poglądów wiedeńskiego psychiatry, które utrudnia jednoznaczną rekonstrukcję jego poglądów.

9. W swojej dysertacji, autorka uwzględniła wszystkie prace, które były konieczne do jej przygotowania. Korzystała przy tym, co jest bezwzględnie zaletą rozprawy, z prac w języku angielskim, niemieckim, a także polskim. Uwzględniła bardzo bogatą literaturę przedmiotu, co pokazuje, że zrobiła solidną kwerendę biblioteczną przygotowując się do napisania rozprawy. Podejmowała także próby tłumaczenia niektórych fragmentów pism Frankla z języka niemieckiego i angielskiego. Praca ma raczej charakter analityczno-rekonstrukcyjny, a nie erudycyjny, stąd np. brak rozbudowanych przypisów, w których byłyby omawiane watki poboczne, umieszczane dygresje czy też referowane debaty wokół zagadnień opisywanych w tekście głównym.

10. Podsumowując powyższe uwagi jednoznacznie stwierdzam, że rozprawa mgr Joanny Budke została napisana w duchu autentycznej pasji badawczej. Na każdej stronie rozprawy widać pełne zaangażowanie zmaganie autora z trudną „materią” problemów etycznych. Doktorantka jest dobrze odczytana w zróżnicowanej literaturze przedmiotu. Rozprawa pokazuje, że potrafi formułować problemy badawcze i rozwiązywać je za pomocą określonych metod badawczych. Potrafi też sprawnie formułować krytyczne uwagi wobec omawianych poglądów. Bez wątplenia, swoją rozprawą autorka wpisuje się w badania nad myślą Frankla, które były rozwijane w środowisku naukowym KUL. Jej rozprawa stanowi kolejny ważny krok na drodze do pełniejszego poznania myśli wiedeńskiego psychoterapeuty, którego podglądy bez wątplenia wpłynęły na kształt współczesnej psychologii humanistycznej.

Wady rozprawy

Dysertacja posiada następujące wady:

1. Zaczniemy od wstępu rozprawy. W mojej ocenie, jest za długi i zawiera szereg niepotrzebnych informacji historycznych. Autorka nie do końca klarownie przedstawia racje, które uzasadniają wybór podjętych badań naukowych. Ogólnikowo i nieprecyzyjnie wypowiada się na temat metody prowadzonych badań. Pisze, że celem pracy ma być rekonstrukcja poglądów Frankla, ale nie

objaśnia na czym owa rekonstrukcja ma polegać. Pewnym mankamentem pracy jest dominacja warstwy rekonstrukcyjnej nad interpretacyjną. Autorka nie formułuje względnie samodzielnych hipotez interpretacyjnych mających na celu rozwinięcie (czy zmodyfikowanie) stanowiska Frankla lub też zaproponowanie względem niego czegoś konkurencyjnego, co jeszcze bardziej podkreśliłoby nowatorskość rozprawy.

2. Takie same zastrzeżenia można sformułować pod adresem zakończenia; jest mało informacyjne, stanowi zbiór dosyć luźnych impresji. Autorce nie udało się klarownie przedstawić osiągniętych rezultatów badawczych, do których doszła w rozprawie. Tak we wstępie jak i w zakończeniu, ginie gdzieś w mrokach różnych dygresji nowatorski charakter rozprawy. Słabo też, w moim przekonaniu, zostały wyartykułowane perspektywy dalszych badań. Choć autorka wskazuje na konieczność gruntowanego opracowania filozoficznych podstaw psychologii, nie pisze w jakim kierunku to opracowanie powinno pójść.

3. Problemem pracy jest – jak pisze autorka – rekonstrukcja franklowskiej koncepcji wychowania, która opiera się na dojrzwaniu osoby do podejmowania odpowiedzialności. Uważam, że kwestia wychowania powinna zdecydowanie wybrzmieć w tytule rozprawy. Dlatego sugeruję przemyślenie tytułu pracy gdyby autorka zdecydowała się ją opublikować.

4. Zapoznając się z formułowanymi pod adresem koncepcji Frankla uwagami krytycznymi odczuwam pewien niedosyt. Uważam bowiem, że doktorantka powinna być bardziej odważna w podejmowaniu dyskusji z autorem. Szereg kwestii problemowych, które nasuwa koncepcja Frankla zostały powierzchownie przedyskutowane. Uważam, że sformułowane przez doktorantkę uwagi krytyczne powinny być bardziej przemyślane i rozwinięte. Domyślam się, że autorka w wielu kwestiach zgadza się z poglądami Frankla. Ma do tego prawo. Nie jest to oczywiście zgoda bezkrytyczna, choć jak podkreśliłem powyżej, zbyt słabo wyartykułowana i uzasadniona. Dlatego też sugeruję, że gdyby w przyszłości autorka chciała opublikować swoją pracę, to właśnie te wątki krytyczne świadczące o samodzielności myślenia powinny być bardziej wyeksponowane.

5. Uważam, że autorka zbyt kurczowo trzyma się perspektywy franklowskiej, co utrudnia jej formułowanie autorskich hipotez w zakresie antropologicznych podstaw psychoterapii. Dokonując np. krytyki jego koncepcji osoby mogła przecież zaproponować jakiejś samodzielne rozwiązania; pokazując,

str. 5

że np. jakaś inna antropologia jest bardziej właściwa dla psychoterapii niż antropologia franklowska. Wskazując na ograniczenia konceptualnego propozycji Frankla zatrzymuje się w połowie drogi.

6. W dysertacji znajdują się drobne błędy gramatyczne, interpunkcyjne i składniowe. Pomijam szczegółowe ich wyliczenie.

7. Moje pytanie do mgr Joanny Budke wiąże się z pewną kwestią poruszoną przez nią na 46 stronie dysertacji. Autorka, inspirując się artykułem ks. prof. Andrzeja Maryniarczyka, pisze o filozoficznym obrazie człowieka, który powinien być założony przy konstruowaniu teorii psychologicznej. Doktorantka bliżej tej kwestii nie rozwinęła. Przede wszystkim nie odpowiedziała na pytanie jak należy rozumieć takie kategorie jak: „obraz świata” czy „obraz człowieka”. W związku z tym chciałbym sformułować kilka pytań: jak doktorantka rozumienie coś takiego jak obraz świata, jakie obrazy świata możemy wyróżnić we współczesnym dyskursie filozoficznym, który obrazów świata i człowieka byłby z heurystycznego punktu widzenia najbardziej adekwatny dla współczesnej psychologii. Jaka jest relacja między tzw. filozoficznym a naukowym obrazem świata; czy psychologia współczesna, która rości sobie prawo do bycia nauką powinna opierać się na tzw. autonomicznym obrazie świata, czyli takim, którego zwolennicy nie uwzględniają żadnych wyników współczesnych nauk empirycznych, czy też może powinna przyjąć jako prawomocny tzw. naukowy obraz świata, za którym opowiadają się filozofujący w kontekście nauki?

Wyartykułowane powyżej wady rozprawy nie podważają jej walorów, a tym samym pozytywnej oceny całości przeprowadzonych przez mgr Joannę Budke badań naukowych. Stwierdzam również, że doktorantka w dobrym stopniu zrealizowała efekty kształcenia zakładane przez Polską Ramę Kwalifikacji.

Wniosek końcowy

Odpowiadając na pismo Dyrektora Instytutu Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Prof. dr hab. Piotra Kulickiego, stwierdzam jednoznacznie, że przedłożona do oceny merytorycznej i formalnej dysertacja doktorska Pani mgr Joanny Budke spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim określone przez obowiązującą ustawę o szkolnictwie wyższym. Stwierdzam jednoznacznie, że doktorantka przedstawiła względnie oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, ponadto wykazała się

dobrą wiedzą o dyscyplinie naukowej filozofia, zwłaszcza o etyce, psychologii ogólnej i antropologii filozoficznej. Wykazała się również dobrą umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych w dyscyplinie filozofia i względnie krytycznym myśleniem w pracy naukowej. Jestem przekonany, że publiczna obrona pracy doktorskiej będzie dobrą okazją do wyeksponowania wiedzy, kompetencji i umiejętności społecznych doktorantki. Wnioskuje zatem do Rady Dyscypliny Filozofii o dopuszczenie Pani mgr Joanny Budke do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

.....